

Innspill til Matsystemutvalget fra Nasjonalt senter for fjellandbruk

Nasjonalt senter for fjellandbruk skal bidra til å utvikle et bærekraftig fjellandbruk gjennom kunnskapsdeling og framskaffelse av ny kunnskap. Vi mener derfor at det er svært positivt at det norske matsystemet blir utredet. Fjellandbruket utgjør allerede en viktig del av den norske matproduksjonen og har potensiale til å bidra enda mer til et bærekraftig og framtidsrettet matsystem gitt at det stimuleres til det. Under har vi satt opp noen punkter som vi mener er relevant for Matsystemutvalge. Disse viser utfordringer og muligheter for fjellandbruket.

Å videreføre kanaliseringspolitikken styrker fjellandbruket og øker produksjoner basert på beiteressurser som ikke egner seg til matvarer.

- Øke korn- og grøntproduksjon på arealene som egner seg til dette
- Styrke husdyrproduksjoner basert på utmarksbeite og kulturlandskap med biologisk mangfold som er avhengig av beitende dyr, særlig melkegeita
- Styrke fôrproduksjon i områder som ikke egner seg til korn- og grøntproduksjon (marginale og bratte areal)
- Unngå sentraliseringen i landbrukssektoren

86% av Norges landareal er utmarksbeite. Kun 45 % er i bruk i dag. Bevaring av kulturlandskap og tradisjonelle dyre- og plantearter er viktig for å opprettholde økosystemer som er motstandsdyktige mot klimaendringer og andre utfordringer. Utmarksbeitene er en unik ressurs for matproduksjon i krisetider og gjør fjellandbruket robust. I semi-naturlig eng i utmarka finner man 29% av de rødlistede norske artene, i tillegg kommer rødlistede fjellarter. Disse er beiteavhengige og trues av gjengroing. For å ivareta det biologiske mangfoldet og sikre beiter for fremtidige generasjoner er vi avhengig av beitedyr i utmarka i dag.

- Det må i større grad tas hensyn til beitebruken i forvaltningen av fjellområdene
- Områdebruken i fjellet øker, og det er behov for nasjonal koordinert besøksforvaltning og formidlingstiltak

Nedgangen i antall gårdsbruk er alarmerende og truer livskraftige bygder og med det beredskapen. Bare 5% av Norges befolkning bor i fjellområdene, samtidig produseres det i underkant av 20% av all kumelk og storfekjøttet her. Det betyr at det produseres mye mer enn til egen befolkning.

- Vi trenger økt fokus på rekruttering til fjellandbruket
- Det er ikke bare mangel på ungdom som ønsker seg inn i landbruksnæringa, det er også for lite omsetting av landbrukseiendommer som gjør det vanskelig å komme inn i næringa

Fjellandbruket har ikke stordriftsfordeler. Tilgangen på jord i fjellområdene er mindre enn i resten av landet og begrenser hvor stor gårdsbrukene kan bli. Derfor er gårdene mindre enn i resten av landet. Det er også en sammenheng mellom bruksstørrelse, behovet for bruken av utmarksbeitene og aktiv stølsdrift. De mindre melkebrukene bidrar til å holde stølsdrifta i hevd. 67% av landets støler ligger i fjellområdene. I 2034 trer løsdriftskravet i kraft. Dette er kostbart, og mindre bruk vil møte økonomiske utfordringer da disse genererer mindre inntekt samtidig som utgiftene blir store. Dette kan føre til nedleggelser av melkebruk i fjellområdene og true stølsdrifta. Flere mindre produksjonsenheter gjør fjellandbruket mer robust i beredskapssammenheng, mot smittepress, klimaendringer og værromslag. Det øker også tilgangen på ulike matvarer.

- Motarbeide volumpresset som husdyrproduksjonene er underlagt og styrke mindre produksjonsenheter som er bedre tilpasset ressursgrunnlaget i fjellet
- Fokus på alternative gunstigere løsninger for omlegging til løsdrift
- Behov for mer forskning på steds- og klimatilspassede arter, både gras- og proteinvekster

Råvarer og produkter fra fjellbeite er av høy kvalitet og har helsemessige fordeler med blant anna sunnere fettsyresammensetning

- Helsemessige fordeler av produkter fra utmarksbeite bør synliggjøres
- Råvarer og produkter fra fjellbeite bør gjøres tilgjengelig i større grad
- Handelsstanden må i større grad muliggjøre salg av lokalmat og kortreist mat

Fjellandbruket skal bidra til økning av norskproduserte økologiske matvarer.

Jordbruksarealene ligger ofte høyt over havet. Derfor er vekstsesongen i fjellområdene kortere, og man får mindre avlinger. Det betyr at bonden trenger mer areal for å produsere samme mengde mat som bonden i flatbygdene. Omlegging til økologisk drift kan minske avlingene enda mer. Mange steder i fjellområdene får melkebonden ikke merpris for økologisk melk da den inngår i etablerte konvensjonelle produksjonslinjer. Skal fjellandbruket bidra til å nå målet om 10% økologisk jordbruksareal trengs det aktiv stimulering.

- Styrke omlegging til økologiske produksjoner i fjellandbruket
- Utvidelse av produksjonslinjene hos samvirkene som legger til rette for produksjon og levering av økologisk melk